

krijgen. Er moet kortom nog onderzoek worden verricht naar de mens áchter de dracht. Hierbij zijn ook verschillen tussen kust (vissers) en land (boeren) van belang, die verder reiken dan alleen verschil in rijkdom. Het boek verschaft evenwel een uitstekende visuele basis voor nader historisch onderzoek.

Cristel Stolk

W. Wennekes, T. Broekmans, *Het boek van Hengelo 1802-2002. Kroniek van een industriestad* (Hengelo: Broekhuis, 2002, 306 blz., ISBN 90 70162 377).

Dit fraai uitgevoerde jubileumboek is uitgegeven naar aanleiding van het tweehonderdjarig bestaan van de gemeente Hengelo op 1 mei 2002. Journalist Wim Wennekes kreeg begin 2000 van de gemeente Hengelo de opdracht de geschiedenis van de stad te beschrijven. Wennekes overleed echter halverwege zijn opdracht, in 2001, waarna zijn echtgenote Trix Broekmans werd verzocht het boek te voltooien.

De lezer wordt in 23 korte hoofdstukken op de hoogte gesteld van de vele veranderingen die zich in de twee eeuwen, sinds Hengelo in 1802 op eigen benen kwam te staan, hebben voorgedaan. In het eerste hoofdstuk, waarin wordt ingegaan op de vroege geschiedenis van Hengelo, leren we dat de basis voor de textielnijverheid al door boerenwevers in de Karolingische tijd werd gelegd. Tussen de daaropvolgende elf chronologische hoofdstukken in, worden in aparte hoofdstukken belangrijke gebeurtenissen of onderwerpen uit een bepaalde periode beschreven.

Bestuurlijke ontwikkelingen, sociaal-economische en demografische gegevens, maar ook het culturele leven worden in deze uitgave op adequate en boeiende wijze onder de aandacht van de lezer gebracht. Ook de fabrikanten en de inwoners worden niet vergeten. Zo is hoofdstuk 5 gewijd aan de grondlegger van de Hengelose metaalindustrie, Charles T. Stork. De in 1822 te Oldenzaal geboren Stork, die zich al op veertienjarige leeftijd 'werkgever' mocht noemen, vestigde zich in 1855 in Hengelo. Mooi en informatief zijn de in de biografische schets opgenomen citaten uit door Stork in 1861 aan zijn vrouw geschreven brieven. De namen van Charles T. Stork, die van zijn broers en hun zonen worden overigens nog vele malen in deze publicatie genoemd. Gezien hun betekenis voor deze industriestad is dat niet verwonderlijk.

Hoofdstuk 19, 'Hengelo in oorlogstijd: verwoesting en verzet', is met 28 bladzijden het langste hoofdstuk van dit boek. Aan de verzetsdaden van 'dwarse inwoners', onder wie burgemeester Van der Dussen en dokter H. Hartstra, wordt evenals aan de gevolgen van de bombardementen waardoor Hengelo werd getroffen, uitgebreid aandacht geschonken. Daarnaast wordt in aparte kaders aandacht besteed aan de april/mei-staking van 1943 en aan de geschiedenis van de joodse gemeenschap in Hengelo.

De teloorgang van de Nederlandse textielindustrie kostte in de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw duizenden arbeiders hun baan. Ook de jaren tachtig waren volgens de auteurs magere jaren. Niet alleen grote industrieën kwamen met slechte berichten naar buiten, ook de gemeente zelf moest als gevolg van olopemde tekorten, drastisch saneren. De inwoners werden er niet vrolijk van. Acties waren het gevolg. Deze voor de stad en haar inwoners zo belangrijke gebeurtenissen worden dan ook door de auteurs op de voet gevolgd.

Het boek van Hengelo 1802-2002 moet voor de inwoners, mede door de zeer vele foto's waarmee het boek is geïllustreerd, een feest van herkenning zijn. De in het laatste hoofdstuk beschreven pogingen om Hengelo met Enschede te laten fuseren, zullen de Hengeloërs nog

vers in het geheugen liggen. Maar er kwam geen Dubbelstad en ook geen Twentestad, want de inwoners, die niets in een fusie zagen, kwamen massaal in opstand en wonnen de onafhankelijkheidsstrijd. Door middel van een bij de tweede poging gehouden referendum liet 92,1% van de inwoners weten tegen Twentestad te zijn. Actie voeren en in opstand komen heeft, aldus de auteurs, echter nooit in de aard van de Hengeloërs gelegen. Een en ander was het gevolg van het beleid van de ondernemers. Fabrieksdirecteuren hadden ook oog voor de sociale kanten van het bestaan. Toen machinefabriek Stork in 1968 het honderdjarig bestaan vierde, kon het bedrijf op een stakingsvrije eeuw terugkijken.

Niet iedere Hengeloër zal echter bekend zijn met het feit dat Gerrit Derk Raedt met 38 dienstjaren de langst regerende burgemeester van Hengelo is geweest (1846-1884). Of, dat Gerrit Bennink in 1885 de Democratische Textielarbeidersvereniging 'Vooruit' oprichtte. Wie weet nog, dat de eerste neger die zich in 1923 in Hengelo vestigde, Joseph Silvester heette, en dat hij zijn brood verdiende door op de markt tandpasta en geneesmiddelen te verkopen, om maar een paar wetenswaardigheden te noemen, waarmee dit jubileumboek vol staat.

Het boek van Hengelo 1802-2002 is dan ook, zeker voor de inwoners van Hengelo, een zeer interessant boek. Helder en duidelijk geschreven, zeer informatief, mooi vormgegeven en rijkelijk geïllustreerd.

Rita Hooijschuur

Th. von der Dunk, *Een kathedraal voor Amsterdam. De voorgeschiedenis van de Mozes en Aäronkerk aan het Waterlooplein* (Zutphen: Walburg pers, 2003, 112 blz., €13,50, ISBN 90 5730 226 8).

Op 4 augustus 1830 werd een eindrapport ingediend bij koning Willem I aangaande de bouw van een kathedraal op de Nieuwmarkt te Amsterdam, ter plaatse van de Waag. Een paar weken later begon de Belgische opstand, waardoor de plannen voor oprichting van een bisschopszetel te Amsterdam en de daarvoor benodigde kathedraal op de lange baan werden geschoven. Van uitstel kwam afstel. Thomas von der Dunk vond de geheime bouwplannen voor de kathedraal in de archieven van het voormalig ministerie voor katholieke eredienst en schreef aan de hand daarvan een beknopte monografie.

In twee hoofdstukken behandelt hij de consequenties van het concordaat van 1827 voor de stad Amsterdam — de stad werd na enige twijfel aangewezen tot bisschopszetel — en de inspiratiebronnen voor het kathedraalontwerp van stadsbouwmeester Jan de Greef. Het neoclassicistische ontwerp voor de kathedraal, dat onuitgevoerd bleef, zou enkele jaren later nog als uitgangspunt dienen bij de bouwplannen voor de rooms-katholieke parochiekerk van St. Antonius van Padua, ofwel de Mozes en Aäronkerk aan het Waterlooplein te Amsterdam. De relatie tussen de ontwerpen komt in een epiloog aan de orde.

Het concordaat van 1827, waarmee men het bestuur van de rooms-katholieke kerk in Nederland beoogde te herstellen, voorzag in de oprichting van twee bisschopszetels. Voor boven de rivieren viel de keuze op Amsterdam, omdat men hoopte dat een bisschop in zo'n grote stad nooit erg invloedrijk zou kunnen worden. Maar er moesten natuurlijk wel een kathedraal, een seminarie, en een bisschoppelijke woning komen. Aardig is de beschrijving van het zoeken naar geschikte lokaties. Zo heeft men de Oranje-Nassaukazerne nog op het oog gehad voor bisschoppelijk paleis, kapel en kerk met bijbehorende tuinen! Er werd besloten tot nieuwbouw voor de kathedraal, omdat geen van de bestaande gebouwen of kerken aan de vereisten kon voldoen.